

ДРУШТВЕНА КОНТРОЛА У СССР И ОКТОБАРСКА РЕВОЛУЦИЈА*

1. Појава и развој друштвене контроле у првим годинама изградње совјетске државе

1. — Контролној делатности у СССР већ од првих дана совјетске власти придаван је посебан значај и специфично место у систему државног руковођења процесом изградње нових друштвених односа. Појавни облици контролне делатности који су се почели формирати непосредно по освајању власти, одмах су третирани као значајни облици и инструменти не само за очување власти већ и за остваривање политичке, приредне и културне изградње земље.

Заснована на марксистичкој концепцији да нова совјетска власт у изградњи нових друштвених односа мора изградити такође и нови социјалистички контролни систем — одбацавањем класичних буржоаских облика државне контроле и увођењем *контроле друштва* над материјалним средствима и средствима за производњу (1) — контролна делатност у СССР већ у првој фази изградње земље поприма квалитетно нове, социјалистичке форме и оквире свог остваривања.

Истичући значај и потребу увођења нових облика контроле, уз шире ангажовање широких трудбеничких маса и упозоравајући да у целини успех нове совјетске власти зависи од остваривања овог принципа — В. И. Лењин је посебно инсистирао на формирању нових друштвених облика контроле већ у првој фази изградње нових друштвених односа. Истовремено, као први облик контроле нове совјетске власти В. И. Лењин је истицао тзв. *радничку контролу*, односно потребу организовања контролне делатности у предузећима непосредно од стране радника. „Први основни корак, који је обавезан за сваку социјалистичку, радничку владу — говорио је Лењин — мора бити радничка контрола” (2).

Придавајући радничкој контроли као новом и посебно карактеристичном облику контроле друштва изузетан значај — Лењин је већ у првом документу совјетске власти „Грађанима Русије” окарактерисао радничку контролу над производњом као једну од прворазредних револуционарно-економских мера (3). У складу са оваквом концепцијом Лењин је одмах приступио и припреми посебне Уредбе о радничкој контроли која је убрзо затим посебним декретом од 14. XI 1917. године и усвоје-

(1) К. Маркс и Ф. Енгелс, Соч. Т. 24 стр. 533 и Соч. Т. 25 стр. 282.

(2) В. И. Ленин, Соч. Т. 28, стр. 118.

(3) Идеју о увођењу нових друштвених облика контроле В.И. Лењин је износио и у низу својих радова „Писма из далека”, „Априлске тезе”, „Држава и револуција”, „Наредни задаци совјетске власти” и др.

(*) Реферат за научни скуп „Октобарска револуција и народи Југославије”, Котор, 24—28. октобар 1967.

на (4). Овим декретом основне функције радничке контроле биле су постављене у складу са актуелним задацима изградње и јачања совјетске власти тога периода и она је пре свега била усмерена на заштиту индустрије од уништења, саботажа и др. од стране капиталиста као и на стварање првих предуслова за организовање економског живота земље на социјалистичким начелима (5).

Оно што овај декрет посебно карактерише то је управо ово истцање неопходности увођења радничке контроле, као првог друштвеног облика контроле маса — и њене масовности, односно потребе да у радничкој контроли учествују сви радници, било непосредно или преко својих представника у изабраним заводским, фабричким и др. комитетима и комисијама радничке контроле.

Декрет је захтевао од радника да посебну пажњу посвете контроли основних облика производње. Радници су имали право да контролишу како начин тако и обим производње, цену коштања производа и др. У циљу ефикаснијег вршења овакве контроле, декретом је било предвиђено укључивање и специјалиста у састав фабричких и заводских комитета радничке контроле, што је не само помогло радницима да се лакше сналазе у контроли појединих производних процеса већ је уједно и јачало ауторитет радничке контроле.

Одлуке органа радничке контроле биле су обавезне за све власнике предузећа. Против одлуке органа радничке контроле у року од три дана могла се поднети жалба вишем органу радничке контроле, који је могао укинути првостепено решење. Са друге стране, како за власнике тако и за органе радничке контроле декрет је предвиђао одговорност пред државом за очување поретка, дисциплину, заштиту имовине и др. За скривање материјала, производа и поруџбина, за неправилно вођењу евиденцију и сл. декрет је предвиђао кривичну одговорност.

Поред ове контролне функције у овом револуционарном периоду изградње совјетске власти, радничкој контроли у предузећима била је истовремено поверена још једна значајна функција. Како, наиме, у том периоду још нису били формираны органи за руковођење предузећима, совјетска власт поверила је органима радничке контроле такође и функцију руковођења делатношћу предузећа.

Највиши орган радничке контроле био је Сверуски савет радничке контроле, а у његов састав улазили су представници совјета, синдиката, задружних организација, савеза инжењера и техничара и савеза агронома. Овај савет, поред функције координирања рада органа радничке контроле, усклађивао је истовремено делатност својих органа са институцијама и установама које су деловале у области народне привреде.

Делатношћу органа радничке контроле руководила је Комунистичка партија, која је преко својих партијских организација не само усмеравала рад органа радничке контроле већ и путем бројних саветовања, конфе-

(4) Декреты советской власти, Москва, 1957, Т. 1, стр. 83.

(5) Покрет за увођење радничке контроле започео је још у периоду фебруарске буржоаско-демократске револуције када су дате прве иницијативе за контролу производње од стране радника. Ова иницијатива наишла је на оштар отпор не само власника предузећа већ и Привремене владе.

ренција и сл. на којима су третирана актуелна питања организације и формирања органа контроле, избора кадрова и сл. настојала да открије и развије најадекватније и најефикасније облике радничке контроле. Овој активности партијских организација треба такође додати и иницијативу и непосредне контакте В. И. Лењина са совјетским грађанима који је у овим непосредним контактима тражио и налазио и друге практичне облике остваривања нових совјетских облика контроле.

Оваквом својом функцијом и активношћу институција радничке контроле у овој првој фази изградње совјетске државе и нове совјетске власти поприма изузетан значај: као нови и уједно први социјалистички облик ангажовања трудбеника у управљању друштвом она је у себи истовремено сједињавала и елементе друштвених и елементе државних функција. Као таква она је по свом значају и карактеру била основа за откривање и развијање и других облика друштвене контроле и широка револуционарна школа за изградњу нових совјетских кадрова, нове совјетске власти. Ово је свакако посебна карактеристика и значај овог у историји борбе радничке класе првог практичног друштвеног облика контроле.

Третирана као прва и неопходна фаза ка преласку на радничко управљање производњом, институција радничке контроле је убрзо у склопу даљих револуционарних мера за јачање совјетске власти и припрема за национализацију привредних предузећа, посебним декретом од 1. XII 1917. године којим је формиран први совјетски савет народне привреде, укључена у састав овог савета. Руководећа група радника Сверуског савета радничке контроле ушла је у састав бироа и президијума новог савета, а рејонски и фабричко-заводски комитети у састав одељења и секција по гранама привреде, као и у састав месних совјета народне привреде (6).

2. — У насталом процесу формирања и развијања првих револуционарних облика контроле убрзо долази до формирања и посебних, специјализованих органа контроле. Објективна потреба и задаци не само заштите већ и јачања политичке и економске основе совјетске републике у условима постојања унутрашњих и спољних покушаја свргавања совјетске власти, условили су формирање и посебних органа совјетске државне контроле. Због тога се убрзо, већ јануара 1918. године, формирају и први професионални органи контроле. Декретом „о централној контролној колегији и месним колегијима и комисијама за евиденцију и контролу (7)“ ови новоформирани органи постају темељ и основа за изградњу нових социјалистичких облика контроле у СССР. Треба, међутим, рећи да се овим декретом не занемарује већ посебно наглашава и истиче потреба и даљег развијања и откривања нових друштвених облика контроле и њихове сарадње са новим органима државне контроле. Као што

(6) Треба рећи да у овом периоду формирања првих друштвених облика контроле долази и до формирања првих синдикалних организација. Синдикат је као посебна друштвена организација по предузећима имао своје посебне организације са функцијама и задацима који су се разликовали од фабричких и заводских комитета радничке контроле. У каснијој фази развоја друштвених облика контроле синдикат преузима неке од функција радничке контроле, развијајући се све више у специфичан контролни орган са компетенцијама које су истовремено биле и државне и друштвене по свом карактеру.

(7) Декрет Савета народних комисаров, 23. јан. 1918. (СУ РСФСР 1919, No 18, стр. 264).

ћемо касније видети, овај нови вид друштвене активности радних људи и грађана у области контроле постаје доминирајући у даљој концепцији изградње социјалистичких облика контроле у СССР.

Убрзо затим, већ исте године (11. маја 1918), у складу са настојањима Комунистичке партије да даље усавршава и развија систем социјалистичке контроле, долази до реорганизовања Централне контролне колегије у Народни комесаријат државне контроле. Задржавајући и даље развијајући постојећи апарат централне контролне колегије и њених органа, Народни комесаријат наставља са активном борбом за остваривање политичких, економских, социјалних и других задатака који су се постављали пред органе контроле. У оквиру постављених задатака и уз наглашену потребу сарадње органа контроле са совјетским грађанима и њиховим организацијама, долази до даљег настојања за остваривање лењинске идеје ангажовања грађана и њихових организација у органима контроле, у првом реду преко органа раније поменутог Савета народне привреде, затим контролних комисија по предузећима које су се на иницијативу савета за народну привреду и синдиката почеле формирати итд. Међутим, објективни (грађански рат, страна интервенција, појачани напори за постизање војне победе и др.), као и субјективни услови (отпор специјалиста, бирократизам апарата итд.) онемогућили су потпуније остваривање ове идеје ширег укључивања грађана и њихових организација у рад органа државне контроле, а самим тим и претварање новоформиране државне контроле у стварну, социјалистичку народну контролу. Намазећи се у првом стадијуму свог настајања, утврђивања функција, форми и метода рада — ови први органи совјетске државне контроле носили су још многе црте старе дореволуционарне контроле (8).

У настојању да прокламовани принцип ангажовања грађана и њихових организација не остане само изражена тенденција која због објективних услова још увек не може да се практично оствари, В. И. Лењин октобра 1918. године предлаже формирање тзв. радничких инспекција у појединим гранама привреде, као новог облика активирања широких народних маса у остваривању контроле. Усвајајући овај предлог, Савет народних комесара већ децембра исте године доноси „Уредбу о организацији радничке прехранбене инспекције“, а почетком 1919. године овај покрет широко се развија у свим областима привреде. Долази до формирања не само радничких већ и сељачких инспекција (9).

Формирање из редова радника и сељака ових нових облика контроле, заснованих на друштвеним начелима, поново оживљује активност масовних друштвених организација и грађана непосредно. Тако уз помоћ совјетских грађана и њихових организација долази до формирања московске радничке инспекције која уз помоћ својих посебно формираних ћелија (преко 300) са преко 60.000 чланова своју делатност усмерава не само на контролу прехранбених артикала (њихову набавку, расподелу,

(8) Ближе о овоме А. В. Ушаков: Органы государственного контроля в борьбе за укрепление социалистической законности в государственном управлении в первые годы советской власти (ноябрь 1917 — февраль 1920); *Вестник Московского университета*, бр. 5/66, стр. 61.

(9) Ленинская система партийно-государственного контроля и его роль в строительстве социализма, Москва 1965, стр. 44.

квалитет и др.) већ и на указивање помоћи органима државне управе, заштиту државне имовине, контролу вршења комуналних, здравствених, социјалних и других услуга и др. Радничке инспекције формиране у области железница и транспорта организовале су са своје стране маршрутне групе које су контролисале исправност саобраћајних уређаја, вршиле поправке возила у транспорту и др. Инспекције у области прехрамбене индустрије контролисале су набавке, транспорт, расподелу производа и др. Сличном делатношћу у области пољопривреде бавиле су се и сељачке инспекције.

У целини, ови нови облици активности грађана и њихових организација, као и резултати постигнути у раду радничких и сељачких инспекција, били су свакако нов подстицај за даље развијање и откривање друштвених облика контроле у условима постојања посебних органа државне контроле.

Ова сарадња која је развојем и формирањем бројних радничких и сељачких инспекција попримила шире оквире, као и постигнути резултати у раду контролних органа, насталих као последица ове сарадње — допринели су развијању идеје о формирању радничко-сељачких совјетских инспекција које би у себи укључиле како до сада формиране радничке и сељачке инспекције тако и постојеће органе државне контроле. На VIII сверуској партијској конференцији, децембра 1919. године, представници московске радничке инспекције излазе са овим предлогом спајања оба ова облика контроле. Развијајући до краја ову идеју која је одговарала духу и стремљењима израженим већ у првим данима совјетске власти, В. И. Лењин предлаже доношење уредбе о радничко-сељачкој инспекцији у којој би посебно био наглашен управо онај вид широког учешћа трудбеника у вршењу контроле. У складу са овим ставовима, фебруара 1920. године доноси се уредба којом се народни комесаријат државне контроле реорганизује у народни комесаријат радничко-сељачке инспекције.

Пред нове органе радничко-сељачке инспекције као приоритетан поставља се задатак широког укључивања радника и сељака. Чланом инспекције могао је постати сваки грађанин са бирачким правом, а посебно је наглашавана потреба укључивања жена у рад инспекција.

Избори за чланове радничко-сељачких инспекција вршени су у заводима и фабрикама на скуповима радника, а у насељима на скуповима бирача. Чланове радничко-сељачких инспекција бирали су и непартијци на својим конференцијама. Бројни састав чланова инспекција није био ограничен.

Што се тиче форми учешћа грађана у раду ових инспекција оне су такође биле различите: 1) непосредно делегирање од стране колектива својих представника као сталних чланова инспекција; 2) формирање ћелија по фабрикама и заводима, војним јединицама, насељима и др., које су биле непосредни органи инспекција под чијим су руководством радиле; 3) повремено ангажовање, на иницијативу инспекција, за контролу предузећа и установа чија делатност је блиска грађанима: мензе, дечије установе, купатила и др.

На тај начин идеја претварања у живот прокламованог принципа широког укључивања грађана у рад органа управљања постала је основа

за делатност реорганизованог народног комесаријата. Већ први избори грађана у радничко-сељачке инспекције септембра 1920. године претворили су се у широку политичку кампању. У градовима и селима, фабрикама и заводима сазивани су скупови на којима су објашњавани циљеви и задаци инспекција, потреба што ширег укључивања грађана итд. Велику помоћ у томе, као и касније у раду инспекција, пружиле су партијске, синдикалне, комсомолске и друге масовне организације грађана (10).

Основни задаци новоформираних радничко-сељачких инспекција били су пре свега: контрола благовременог и правилног спровођења у живот одлука совјетске владе; јачање социјалистичке законитости; борба против беспослице, стагнације и бирократизма; ширење искустава државне изградње и усавршавање целокупног механизма пролетерске државе.

Органи радничко-сељачких инспекција уложили су такође огроман рад у јачање финансијске контроле у делатности државних и приватних предузећа и заштити интереса државе у борби са ситносопственичком стихијом.

3. — У овој животно значајној етапи изградње нове совјетске државе, када се на једној страни водила жестока борба са непријатељима совјетске власти, а на другој истовремено тражиле и откривале форме и оквири учешћа совјетских људи у управљању државом, посебно место заузима Комјунистичка партија као идејни носилац и стваралац целокупног процеса изградње нове совјетске власти, нових социјалистичких друштвених односа. Комјунистичка партија на челу са В. И. Лењином најнепосредније учествује и руководи свим овим процесима социјалистичког преображаја земље. Партијски кадрови и партијски органи руководе огромним процесом изградње и развијања државног, административног и привредног апарата земље.

Ова етапа била је једна од најтежих у целокупном развоју совјетске државе. Грађански рат, остаци експлоататорских класа, непријатељско држање држава које окружују Русију, утицај буржоаске идеологије — све је то погодовало политички ликвидираним ситнобуржоаским партијама и стварало опортунизам унутар партије бољшевика. Осим тога, економске потешкоће, незапосленост, глад и др. — нису могле да се не одразе на радничку класу која је била језгро партије. Све је то, са своје стране, такође утицало и на састав партијског кадра. В. И. Лењин је са правом примећивао да је у том периоду партија била „у већини свог састава недовољно пролетерска“ (11).

Користећи се оваквом ситуацијом, непријатељи лењинизма — троцкисти, бухаринци, националисти и њихови следбеници унутар партије супротстављали су се генералној линији партије. Они су покушали да поколебају решеност партијских редова и изазову расцеп у централном комитету, иступали су против руководеће улоге Партије у совјетима и синдикатима, ометали стварање јаког социјалистичког државног апарата.

(10) У циљу пружања што ефикасније помоћи радничко-сељачким инспекцијама поједине од ових организација издале су и посебне инструкције о овоме. Тако је синдикат издао инструкцију „О узајамним односима РСИ и синдиката“, комсомол „О учешћу органа комсомола у делатности РСИ и др.

(11) В. И. Ленин, Полное собрание сочинений, том 45, стр. 19.

У таквим условима сигурно да је само чистота Партије, јединство и збијање њених редова могло обезбедити правилно и несметано решавање свих насталих политичких, економских и других проблема. Постојећи органи контроле, који су несумњиво били значајан фактор у решавању економских, социјалних и сличних проблема земље нису се, природно, могли бавити и овим унутарпартијским проблемима очувања идејног јединства Партије и борбе против унутарпартијских елемената, те се указало као потребно формирање једног посебног ауторитативног органа који би заједно са централним комитетом радио на јачању партијских редова а истовремено приступио темељном сагледавању и решавању и осталих проблема у вези са руководећом улогом Партије у политичкој, привредној и културној изградњи земље ⁽¹²⁾.

На предлог В. И. Лењина на IX сверуској партијској конференцији (септембра 1920) одлучено је да се приступи формирању ових посебних контролних партијских органа. X конгрес Партије потврдио је правилност доношења овакве одлуке. Придавајући посебан значај формирању ових органа, Лењин је предложио да се партијским органима контроле, који су се одмах почели формирати, доделе посебна овлашћења за рад, да се за ове органе изврши специјалан избор кадрова, да чланови контролних комисија имају право учешћа на седницама одговарајућих партијских органа и утицања на рад партијског и државног апарата и др. ⁽¹³⁾.

Већ на XI конгресу Партије високо је оцењен рад и постигнути резултати ових нових партијских органа контроле. Наде које су се у њих полагале показале су се оправданим и код В. И. Лењина јавила се замисао о реорганизацији целокупног контролног система у земљи и формирања јединствене партијско-државне контроле.

Овај предлог Лењина био је оцењен као реалан и неопходан. Јединство задатака Партије и државних органа у стварању материјално-техничке базе социјализма, планско руковођење привредом, побољшање рада државног апарата и др. условило је у овом периоду потребу формирања јединственог и централизованог контролног система у земљи. Без оваквог контролног система, није било могућно градити социјализам. Као друго, истицано је даље, формирање јединственог партијско-државног органа контроле такође је последица и других значајних фактора: потребе јачања улоге Партије у систему диктатуре пролетаријата и даљег подизања нивоа политичког и организационог руковођења свим облицима социјалистичке изградње; потребе јачања власти радничке класе у условима непријатељског капиталистичког окружења и јачања савеза радника и сељака, уз задржавање руководеће улоге радничке класе у том савезу; великог историјског задатка претварања заостале аграрне Русије у јаку индустријску државу; и, на крају, потребе јачања јединства партијских редова, укључивања трудбеника у управљање државом, даље демократизације метода руковођења и јачања улоге друштвених организација ⁽¹⁴⁾.

⁽¹²⁾ Ближе о овоме: Ленинская система партийно-государственного контроля и его роль в строительстве социализма, Москва, 1965, стр. 65.

⁽¹³⁾ Исто, стр. 67.

⁽¹⁴⁾ Исто, стр. 75.

Предлог В. И. Лењина о потпуној реорганизацији радничко-сељачке и партијске контроле био је размотрен и усвојен на XII конгресу Партије (априла 1923). Конгрес је овако формулисао задатке новог органа контроле: 1) свестрана сарадња на даљем усавршавању државног, административног и привредног апарата, ослањајући се у том раду на пуну подршку и сарадњу радника и службеника; 2) контрола рада државних и привредних органа и сарадња са органима Партије и владе у избору кадрова и практичној припреми радника и службеника за руководећи рад; 3) откривање и истраживање узрока преступа и нерада у државном апарату и предузимање мера за њихово отклањање; 4) борба за рационализацију технике управљања, производње, тачности евиденције и подношења извештаја; 5) извршење специјалних задатака партијских и државних органа, а такође остваривање контроле над правилним спровођењем у живот одлука Партије и владе; 6) борба против бирократизма и нехатног односа према потребама и захтевима радника и сељака; 7) систематско и планско коришћење совјетске и партијске штампе за извршење задатака који се постављају пред органе контроле.

У циљу што ефикаснијег спровођења ове реорганизације доноси се низ нормативних аката, који су регулисали основна принципијелна питања реорганизације и даљег рада контролних органа: „Уредба о заједничком раду Централне контролне комисије и Народног комесаријата радничко-сељачке инспекције“, „Уредба о савезном народном комесаријату радничко-сељачке инспекције“, „Наредба о реорганизацији Народног комесаријата радничко-сељачке инспекције“, „Наредба о регулисању делатности органа који се баве научном организацијом рада, производњом и техничком управљања од стране НК РСИ“ и др.

Овај процес сједињавања партијских органа контроле и органа радничко-сељачке инспекције није, међутим, спроведен одједном, већ се је одвијао поступно и у етапама. Тако је XII конгрес Партије, доносећи одлуку о формирању јединственог контролног система у центру, истовремено препустио Централној контролној комисији и Народног комесаријату радничко-сељачке инспекције да заједнички припреме предлог о реорганизацији и раду нижих органа контроле. Треба рећи да се овај процес сједињавања контролних органа вршио поступно и због проблема кадрова, прилика на терену и др.

На следећем XIII конгресу Партије поднети су како извештаји о даљем поступку обједињавања рада оба контролна органа тако и први извештаји о постигнутим резултатима оваквог заједничког рада. Поднети извештаји потврдили су корисност и благовременост стварања јединственог партијско-државног система контроле. Овај Конгрес је потврдио одлуку XII конгреса о задацима и методима рада нових органа контроле и још једном подвукао потребу што ширег укључивања грађана у рад органа државне управе, како у форми непосредног учешћа у привредним органима и органима управе, тако и у форми сарадње са органима ЦКК и РСИ.

У складу са одлуком XIII конгреса Партије о спајању партијских и државних органа контроле формиран су јединствени контролни органи и при нижим органима контроле. Месни органи (контролне комисије

и радничко-сељачке инспекције) били су организационо обједињени исто као и централни органи (Централна контролна комисија и Народни комесаријат радничко-сељачке инспекције), тј. месна контролна комисија делегирала је не мање од половине свог састава за сталан рад радничко-сељачким инспекцијама. Поред овог, расподела рада међу члановима контролне комисије вршена је заједно са руководиоцима радничко-сељачке инспекције; руководећи кадар радничко-сељачких инспекција одређивале су партијске инстанце из редова чланова контролних комисија; делатност радничко-сељачких инспекција разматрана је на заједничким саветовањима НК и РСИ, итд.

4. — Остављајући по страни инспекцијско-контролни рад нових партијско-државних органа контроле, чији је значај и друштвени карактер у овој етапи изградње СССР несумњив — задржаћемо се на посебно наглашеном виду широког укључивања и сарадње грађана са новим совјетским органима контроле. Као што смо видели, остваривање овог марксистичког принципа контроле друштва у условима изградње социјалистичких друштвених односа — под руководством В. И. Лењина попримило је већ у првој етапи изградње нове совјетске државе богате и различите облике изражавања.

Први значајан облик манифестовања овог принципа, кроз читав овај период тражења и откривања нових социјалистичких форми контроле, било је несумњиво *непосредно укључивање* грађана у рад новоформираних органа контроле. Без обзира на касније вршене измене у организационој структури, постављеним задацима, методима рада и др. контролних органа — овај облик ангажовања грађана у овом периоду изградње совјетске државе био је увек присутан и истицан као услов ефикасности рада органа контроле и гаранција друштвеног карактера нових совјетских органа контроле.

Друштвени вид овакве делатности органа контроле уз непосредно ангажовање грађана био је вишеструк. Њега треба сагледавати кроз више изражајних принципа на којима је овај значајан вид делатности контролних органа био заснован, и то: кроз *форме* ангажовања грађана који су добровољно и изборним путем укључивани у рад органа контроле; кроз *методе* рада органа контроле, јер је учешће грађана у њиховом раду доприносило примени принципа друштвене одговорности, јавности у раду и колегијалности у одлучивању; кроз специфичне *задатке* који су постављани пред органе контроле и чије остваривање је било могуће само уз широко ангажовање грађана и њихових организација (развијање облика учешћа грађана у раду органа управе, преузимање фабрика и завода од стране радничке класе, повећање производње, побољшање рада, и др.); кроз *мере* које су примењивали и овлашћења којима су располагали органи контроле, који су поред санкција и правних мера по први пут почели развијати и примењивати и друге неправне, у првом реду васпитне мере засноване на новим социјалистичким друштвеним нормама и принципима; кроз *састав* руководећих кадрова органа контроле који су бирани из редова револуционарних радника и сељака, и др.

У основи, то су били принципи који су ударили темељ формирању нових облика контролне делатности и развијању друштвене контроле као

нове друштвене појаве у условима изградње социјалистичких друштвених односа. Настали у револуционарној борби совјетских народа, ови принципи постали су основа за практично остваривање. Марксове концепције контроле друштва, односно основе за развој различитих социјалистичких облика ангажовања грађана у управљању друштвом.

Други, такође значајан облик манифестовања овог принципа ангажовања грађана у раду контролних органа је *сарадња* грађана, остваривана било непосредно или преко њихових друштвених организација, са органима контроле. Овај облик ангажовања грађана још од првих дана Октобра попримио је широке размере и разноврсне облике свог остваривања. Бројне масовне друштвене организације, а пре свега Комунистичка партија, комсомол и синдикат непосредно су учествовали у развијању првих социјалистичких облика и форми контролне делатности — укључивањем својих чланова у редове органа контроле и својом активношћу односно учешћем у откривању и формулисању основних функција и задатака, а затим и тесном сарадњом и указивањем различитих видова помоћи тек формираним органима контроле.

У овим тешким данима нове совјетске власти ова помоћ совјетских грађана и њихових организација новим органима контроле била је више него драгоцене. Без њихове помоћи тешко је било замислити успешно деловање свих ових различитих облика контролне делатности, формираних током ове развојне фазе изградње СССР. У ствари, неке од ових организација биле су основа за формирање нових облика социјалистичке контроле (Комунистичка партија, комсомол, синдикат), да би касније наставили са њима тесну сарадњу за остваривање задатака који су се постављали пред ове органе.

Поред ових друштвених организација, чија је активност била пресудна за формирање првих социјалистичких облика контроле и трасирања првих путева њихове делатности, у овом периоду формиране су и деловале су и друге организације грађана чији је рад такође био усмерен на сарадњу и указивање помоћи органима контроле. Неке од ових организација грађана биле су штавише и непосредно формиране од стране органа контроле ради вршења одређених друштвених функција и сарадње са овим органима. Тако 1923. године органи контроле формирају по предузећима тзв. ћелије за научну организацију рада, чији је задатак био усавршавање технике управљања предузећима у циљу повећања производности рада, економисања радним временом и др., а истовремено и тражење најделисходнијих метода евиденције и контроле. На челу ових ћелија био је савет за научну организацију рада, који је имао саветодавна права на седницама Народног комесаријата радничко-сељачке инспекције.

Развијајући широко ове посебне облике сарадње са грађанима, Народни комесаријат је у овом периоду такође у предузећима формирао и посебне ћелије за сарадњу са радничко-сељачким инспекцијама (функције ових ћелија 1923. године преузео је синдикат а оне су укинуте).

Централна контролна комисија и Народни комесаријат РСИ, даље, 1924. године заједнички формирају посебне производне комисије по предузећима. Ове комисије биране су на општим или делегатским скуповима и попуњаване су члановима који су се добровољно изјашњавали за рад

у овим комисијама. Ове комисије су такође непосредно сарађивале са органима контроле у остваривању њихових задатака у области привреде. Осим ових постојали су такође и други облици организовања и сарадње грађана са органима контроле са сличним задацима као: економске комисије, добровољна друштва за помоћ органима контроле, кружоци, сазивају се тзв. производна саветовања која такође указују помоћ органима контроле, и др.

Поред ових облика ангажовања и сарадње грађана и њихових организација са органима контроле, значајно је поменути да у овом периоду долази до формирања и других облика удруживања грађана такође усмерених на сарадњу и указивање помоћи не само органима контроле већ и другим органима власти и управе. Заснивајући се у основи на истим друштвеним принципима (шири, друштвени вид делатности, примена нових друштвених норми и васпитних мера и др.), ови облици удруживања грађана постају специфичан вид заштите друштвеног поретка и очувања социјалистичке законитости у СССР.

Међу најзапаженије овакве облике друштвене делатности грађана и њихових организација долази пре свега институција *другарских судова*, установљена новембра 1917. године декретом савета народних комесара. Другарски судови формиран су по територијално-производном принципу (у фабрикама и заводима, у колхозима, стамбеним блоковима и др.). Уредбом од 1921. године утврђује се да се другарски судови боре не само против кршења радне дисциплине већ и против аморалних поступака усмерених на кршење друштвеног поретка — мањих злоупотреба, хулиганства, непристојног понашања и др. Основни метод рада другарских судова одмах од почетка био је васпитни метод, поред неких посебних права којима су располагали ови судови. Чланови другарских судова бирали су из редова грађана на јавним скуповима.

Други исто тако развијени облик активности грађана у овом периоду су и тзв. *народне дружине* — институција грађана формирана такође по производно-територијалном принципу и на добровољним начелима из редова радника, службеника, колхозника, студената и др. Постављајући себи за циљ заштиту државне и личне имовине, затим борбе против кршења правила социјалистичке трговине, шпекулација, хулиганства и др. — ове дружине су са своје стране такође доприносиле ефикаснијој делатности органа власти чији је основни задатак заштита постојећег поретка и социјалистичке законитости у земљи (судови, тужилаштва, органи државне контроле и др.).

Поред ова два постојали су и други слични облици удруживања и активности грађана овакве врсте. То су пре свега били: бригаде за сарадњу са милицијом, групе за сарадњу са прокуратуром, комисије друштвеног поретка и др. Посебна карактеристика оваквих облика удруживања грађана била је у томе што су ове организације и грађани непосредно ангажовани у оним специфичним активностима и делатностима које нису могле бити непосредно или ефикасно обухваћене од стране надлежних органа управе. Иако унеколико различите по својим функцијама и постављеним задацима од осталих облика удруживања грађана, ове организације грађана су такође биле друштвене по свом карактеру, функцијама

и задацима и њихова корисност за остваривање задатака постављених пред управне органе, укључујући ту и органе контроле, несумњива је.

У целини — за све ове облике удруживања и активности грађана, усмерене било на непосредно указивање помоћи или остваривање различитих видова сарадње са органима контроле, па и другим органима управе, може се рећи да су то били само различити облици манифестовања и практичног остваривања прокламованог принципа, широког укључивања совјетских грађана у управљање друштвом. Њихов допринос социјалистичкој изградњи земље и развијању нових друштвених односа у овој првој фази изградње нове совјетске власти није био мали. Поред значајне помоћи коју су указивали совјетским органима власти у развијању нових социјалистичких облика контроле и остваривању задатака који су се постављали пред ове органе, ови облици активности и удруживања грађана откривали су истовремено и један други значајан вид прокламованог принципа: оваква делатност грађана и њихових организација доприносила је откривању, увођењу и развијању нових ванправних, социјалистичких друштвених норми и регулатива у изградњи нових социјалистичких облика управљања друштвом (друштвена одговорност, јавност у раду, моралне и етичке норме и др.). Ове друштвене норме извираше су из нових друштвених и људских односа и имале су свој основ у свести, понашању и активности појединаца и колектива. Њихов значај је постепено растао попримајући све новије, разноврсније и богатије облике изражавања.

Напоредо са њиховим откривањем и развијањем у раду совјетских органа власти долази до афирмације и примене у пракси и неких нових ванправних инструмената заснованих на истим друштвеним принципима. Овим новим друштвеним инструментима (саветовања, указивања, предлози, као и бројни облици васпитних мера) настојало се да у пракси дође до постепене замене постојећих облика правних мера и санкција.

Принцип укључивања грађана у рад управних органа, укључујући ту и органе контроле, погодовао је како развијању ових нових друштвених норми и регулатива тако и њиховој примени у пракси. Овај вид прокламованог принципа био је увек посебно истицан у свим радовима В. И. Лењина посвећеним проблемима изградње нове совјетске власти. В. Л. Лењин је већ у првим данима октобра истицао овај значај посебно настојећи да у пракси рада нових совјетских органа контроле дође и до практичног остваривања овог принципа. У највећој мери и његовом заслугом, прва фаза изградње нове совјетске државе била је проткана борбом за остваривање овог принципа у чему се је у знатној мери и успело.

2. Савремена развојна фаза појавних облика друштвене контроле у СССР

1. — У првим годинама револуционарне изградње нове совјетске државе, као што смо видели, делатност нових совјетских органа контроле била је заснована на принципу широког укључивања грађана и тежњи за откривањем и развијањем што адекватнијих облика остваривања овог принципа. Међутим, убрзо после смрти В. И. Лењина долази до кршења

овог принципа и укидања постојећег контролног система, чија је основа била јединствени партијско-државни орган контроле. Већ 1930. године на предлог Ј. В. Стаљина долази до првих реорганизација контролног система (низ функција органа ЦК КК-НК РСИ прелази у надлежност комисије образоване при Савету народних комесара СССР) да би 1934. године и коначно било ликвидирано јединство партијске и државне контроле и формирана два посебна органа: Комисија партијске контроле при ЦК Партије и Комисија совјетске контроле при СНК СССР. Учешће односно сарадња грађана и њихових организација са органима контроле била је игнорисана, како у Уредби о комисији совјетске контроле (1934) тако и касније у Уредби о Народном комесаријату државне контроле (1940)⁽¹⁵⁾. После завршетка другог светског рата овакав став остаје неизмењен. Штавише, 1948. године тадашњи министар државне контроле издаје писмену наредбу којом се забрањује ангажовање било каквих других организација или појединаца у раду органа контроле⁽¹⁶⁾.

У овој прилично дугој развојној фази државног контролног система, насталог као последица политичких и економских промена — све до 1961. године није било значајнијих организационих и структуралних промена. Улога друштвених фактора у вршењу контроле и даље се игнорише⁽¹⁷⁾. Те године формира се Комисија државне контроле при Министарском савету (као савезно-републички орган) који се по први пут после Лењина поред осталог поставља као обавеза и развијање сарадње са грађанима и њиховим организацијама у остваривању постављених задатака. У циљу јачања ове сарадње између органа контроле и грађана — при републичким, обласним и покрајинским контролним комисијама формирају се тзв. групе друштвених контролора. Осим ових група формирају се, даље, и тзв. друштвени савети као саветодавни органи, у чији састав улазе представници совјета, синдиката, комсомола и истакнути радници из производње. Истовремено, органи државне контроле су у свом раду сарађивали и са комисијама партијске контроле у предузећима и извршним комитетима месних совјета.

У овој новој фази поновног развијања облика сарадње контролних органа са грађанима и њиховим организацијама ускоро долази до нових промена у организационој структури контролног система у СССР. Полазећи од констатације да досадашњи контролни систем и методи рада органа државне контроле, и поред постигнутих резултата, нису у потпуности одговорили постављеним задацима — на XX конгресу предложена је измена постојећег контролног система на бази сједињавања партијске и државне контроле у јединствен контролни орган. У складу са овим предлогом укидају се дотадашњи контролни органи и образује Комитет пар-

(15) Е. В. Щорина: *Партийно-государственный контроль — важное средство коммунистического строительства, Советское государство и право*, No 3/1965, стр. 14.

(16) Ленинская система партийно-государственного контроля и его роль в строительстве коммунизма, Москва, 1965, стр. 199.

(17) У овом периоду неколико пута је мењан назив органа контроле, уместо принципа јединоначелија уводи се колегијални принцип доношења одлука, долази до децентрализације и извесне самосталности савезних република у остваривању задатака републичких органа контроле и сл. — али принципи на којима се заснива систем државне контроле остају у суштини исти.

тијско-државне контроле СК КПСС и Министарског савета СССР (децембар 1962⁽¹⁸⁾).

Новом организацијом разрађен је целокупни контролни систем одозго на ниже, одређени су циљеви и задаци контроле, права, овлашћења као и методи рада органа контроле.

Заснивајући поново свој рад на лењинској концепцији сарадње са грађанима и њиховим организацијама, органи партијско-државне контроле настоје да организују њихову широку подршку и сарадњу. Ова подршка обезбеђивана је посебно ангажовањем на добровољној основи већ поменутих бројних друштвених контролора као сарадника органа контроле. Групе ових сарадника, изабране из редова партијских и других друштвених организација, као и из редова истакнутих радника, службеника, колхозника и др. — биле су организоване по предузећима, колхозима, совхозима, установама и др.

Поред тога, метод рада органа контроле у овој развојној фази, поред класичних поново се почео заснивати и на примени неких друштвено-напитних мера и начела (саветовања, указивања и др.)

Делатност ових органа партијско-државне контроле карактерисале су још неке особености. Пре свега, карактеристично је да се контрола (у области привреде посебно) остваривала не само с тачке гледишта законитости већ и целисходности (у оквиру ове законитости). С друге стране, права и овлашћења органа контроле, иако су била широка, нису била неограничена већ у оквиру постојећих законских прописа. Тако, на пример, контрола делатности друштвених организација није смела задирати у самосталност њиховог одлучивања, већ се сводила само на праћење њихове делатности у смислу непревазилажења оквира предвиђених законом и унутрашњим актима друштвене организације — како делатност друштвене организације не би била у супротности са општедруштвеним интересима ни противна интересима совјетских грађана.

У циљу даљег развијања овог принципа укључивања грађана и примене друштвених начела у раду совјетских органа контроле, 1965. године долази до реорганизације система партијско-државне контроле. Постојећи органи контроле Законом о народној контроли реорганизовани су у органе народне контроле⁽¹⁹⁾. Поред Комитета народне контроле СССР, као највишег органа контроле, формиран су и комитети народне контроле савезних република, аутономних република, покрајина, области, аутономних области, као и окружни, градски и срески комитети народне контроле. Истовремено ради остваривања сарадње са органима контроле формирају се по производно-територијалном принципу групе и активи из редова грађана у предузећима, колхозима, установама, војним јединицама и др.

Органи народне контроле раде на основу Уредбе коју доноси Министарски савет СССР. За сада, међутим, не располажемо ближим обавештењима о практичним достигнућима и досадашњим искуствима из рада овог новог органа контроле у СССР.

(18) Одговарајући органи формиран су и даље у свим савезним републикама.

(19) Положение об органах народного контроля в СССР, *Ведомости СССР*, No 49/65.

Судећи по литератури посвећеној овом питању после доношења закона⁽²⁰⁾, органи народне контроле преузели су функције органа партијско-државне контроле са мање-више истим ингеренцијама које су имали и ови органи. Међутим, увођењем новог система народне контроле учињен је несумњиво нов напор да сарадња органа народне контроле са грађанима и њиховим организацијама буде што шира, адекватнија и непосреднија. Штавише, истиче се да основу оваквог система чине групе и активи народне контроле, формирану непосредно у предузећима, колхозима и др. Комитети народне контроле овим групама и активима посвећују пуну пажњу организујући посебне семинаре за председнике група народне контроле на којима ови стичу практична искуства за свој рад.

2. — Константно јачање улоге и значаја друштвених организација, удружења и савеза грађана у савременој развојној фази СССР саставни је део одређене и јасно изражене закономерности развојног развитка совјетске државе, трасиране већ у првим данима нове совјетске власти. Ова закономерност у новим друштвено-политичким условима поприма нове и шире оквири — у складу са јачањем улоге друштвених фактора у комунистичкој изградњи земље. Раније форме и облици учешћа и сарадње грађана и њихових организација из периода Октобра постају основа за поновно афирмисање друштвених начела и регулатива у политичкој, привредној и културној изградњи земље.

Зависно од облика остваривања контроле, метода у раду, компетенција и облика ангажовања грађана — у савременој етапи изградње совјетске државе контролна делатност обавља се по линији партијских, државних и друштвених органа. Ово је истовремено предодредило и постојање три облика контролне делатности у оквиру контролног система земље: партијске, државне и различитих облика друштвене контроле⁽²¹⁾.

У краћим цртама даћемо осврт на сва три облика ове контроле.

1. *Партијска контрола.* — Овај облик контроле остварује Комунистичка партија СССР преко својих органа и организација. Ова контрола третира се као облик партијског руковођења совјетским државним апаратом и представља по себи форму руковођења свим облицима друштвене контроле, а у одређеној мери она је и координатор делатности државних органа контроле.

Спровођењем у име Комунистичке партије СССР, партијска контрола је, истиче се, виши облик друштвене контроле. Ово се мотивише тиме да је Комунистичка партија, као виши облик друштвеног организовања трудебника, руководећа и усмеравајућа снага свих државних органа и друштвених организација. И даље, партијска контрола је најсавршенији облик друштвене контроле који остварује само одређена друштвена организација — Комунистичка партија⁽²²⁾.

⁽²⁰⁾ И. Митрофанов: Народный контроль и вопросы производства, *Партийная жизнь*, No 8/1966; В. Залужный: Народный контроль, *Партийная жизнь*, No 13/1966; Народный контроль, Москва, 1967, стр. 283.

⁽²¹⁾ Народный контроль в СССР, Москва, 1967, стр. 10.

⁽²²⁾ В. В. Мальков. Общественный контроль в советском государственном управлении, Москва, 1965, стр. 18.

2. *Државна контрола*. — Поред класичних облика државне контроле које остварују различити органи државне управе, ресорни контролни органи итд. уз помоћ професионалног апарата — до децембра 1965. године специфичан облик државне контроле била је контрола остваривана од стране органа партијско-државне контроле. Као што смо видели, овај орган је реорганизован у орган народне контроле, задржавајући у основи иста права и ингеренције претходног органа, уз шире ангажовање грађана и њихових организација у свом раду.

3. *Друштвена контрола*. — У Совјетском Савезу друштвену контролу остварују бројне друштвене и масовне организације грађана, затим удружења и савези грађана, као и грађани непосредно. Субјекти друштвене контроле су, као и у периоду Октобра, веома различити и многобројни, што је објашњиво и закономерно у условима пораста учешћа и утицаја совјетских грађана у управљању државом. В. Маљков у својој књизи: „Друштвена контрола у совјетском државном управљању” разликује три основне форме организовања појавних облика друштвене контроле у СССР. То су:

а) Друштвена контрола коју остварују масовне друштвене организације грађана (синдикат, комсомол, народне дружине и др.);

б) друштвена контрола коју остварују тзв. самостане организације грађана (организују се у предузећима, колхозима, насељима и др.);

в) друштвена контрола коју остварују совјетски грађани непосредно, било појединачно или групно⁽²³⁾.

У совјетској правној литератури веома често се истиче да су постојећи облици контролне делатности у СССР само различити облици народне контроле за обезбеђивање истог циља — социјалистичке законитости. Као заједничко за све ове облике контроле истиче се пре свега следеће:

1) сви облици контролне делатности заснивају се на јединственој економској и политичкој основи социјалистичког друштва, те су стога сви они у суштини облици народне контроле;

2) органи и државне и друштвене контроле улазе у јединствен контролни механизам који остварује опште циљеве и задатке — под јединственим руководством Комунистичке партије СССР;

3) делатност свих органа контроле заснива се на лењинском принципу широког укључивања грађана и њихових организација;

4) у остваривању контроле васпитни метод и метод убеђивања су основни методи у раду и државних и друштвених органа контроле, и др. ⁽²⁴⁾.

Међутим, поред ових заједничких карактеристика постоје још увек и значајне разлике између ових органа. Наводимо неке од њих: субјекти државне контроле су државни органи и службена лица — субјекти дру-

⁽²³⁾ Ова подела је условна и аутор наводи и друге могуће облике класификовања друштвене контроле. На пример, по начину формирања (органе друштвене контроле које образују одговарајући државни органи; органе које образују саме друштвене организације и органе друштвене контроле који се образују у оквиру једног предузећа) и др.

⁽²⁴⁾ Е. Попова. О понятији общественного контроля в советском государственном управлении, *Правоведение*, No 3/1961; Народный контроль в СССР, Москва, 1967, стр. 23.

штвене контроле су друштвено-политичке организације и масовне организације и удружења и савези грађана и грађани појединачно; државну контролу спроводе службена лица која то врше као своју службену обавезу примајући за то плату. Друштвену контролу остварују грађани на добровољним начелима, без новчане накнаде; органи државне и друштвене контроле разликују се и по начину формирања. Ове прве образују надлежни државни органи и њихов рад се одвија на принципу повезивања начела колегијалности у одлучивању са начелима јединоначелија. Органи друштвене контроле формирају се на принципима добровољности и њихов рад заснива се на одређеним правима чланова друштвене организације, односно правима изборних чланова самосталних организација грађана и др.

Не задржавајући се ближе на другим развојним принципима и карактеристикама савременог развитка појавних облика друштвене контроле у СССР, што је несумњиво тема за себе, на крају истичемо и следеће. Развој и афирмација појавних облика друштвене контроле у СССР израз су објективне закономерности развитка контролне делатности у совјетском социјалистичком друштву. Социјалистички карактер совјетске државе, широки размах привредне и социјално-културне изградње земље, даља демократизација метода рада државног и привредног апарата, растући значај друштвеног самоуправљања у пословима од општег значаја итд. — условљавају како карактер тако и функцију, домен и развојне форме нових друштвених облика контролне делатности у СССР.

Појавни облици друштвене контроле, као што смо видели, нису се развијали праволинијски већ према специфичним, политичким и друштвено-економским условима и могућностима, од првих њених појавних облика у периоду непосредно после доласка на власт радничке класе, па до њених савремених развојних фаза. Међутим, без обзира на ову неуједначеност у положају и функционисању институције друштвене контроле у појединим од њених развојних фаза, посебно у периоду култа личности, не може се умањити значај ове институције поникле у револуционарним данима Октобра за постављање основних принципа и развијање основних друштвених начела на којима се заснивају и савремени облици друштвене контроле не само у СССР већ и у осталим социјалистичким земљама.

Иако ови први појавни облици друштвене контроле спадају у историју — начела и принципи на којима је био заснован рад ових органа контроле још увек су актуелни и присутни, у већој или мањој мери, у већини савремених појавних облика друштвене контроле. Савремени облици друштвене контроле у СССР, у поређењу са првим, револуционарним облицима друштвене контроле, несумњиво су у духу насталих демократских преображаја и даљег развоја нових друштвених односа за последњу деценију. Остављајући по страни сва она тражења, лутања и дилеме које су неминовни пратилац свих револуционарних процеса, па сигурно и овог процеса тражења и откривања нових, друштвених облика контроле — треба на крају рећи да су први појавни облици институције друштвене

контроле, иако у тешким условима борбе за опстанак нове совјетске власти — трасирали пут и указали на оне принципе, облике и методе рада којима се и данас у суштини морају одликовати социјалистички облици контроле.

Стеван Мијучић

РЕЗЮМЕ

Общественный контроль в СССР и Октябрьская революция

Указывая на принципиальное значение общественного контроля, как новой формы осуществления контроля, в условиях построения новой советской власти, при чем в первую очередь над материальными средствами и средствами производства — автор исходил из желания адекватно познакомиться не только с формами развития, но и с основными характеристиками и содержанием новых общественных форм контроля в первые дни Октябрьской революции.

Как это видно из доклада, к ним, наряду с рабочим контролем, являющимся вне всякого сомнения первой формой непосредственного участия рабочих в управлении предприятиями, относятся разные формы рабочих и крестьянских инспекций, затем партийные органы контроля, партийно—государственный контроль и др. Все приведенные формы контроля осуществлялись и развивались еще при жизни В. И. Ленина, неустанно следившего за их осуществлением и применением на практике.

Важнейшей характеристикой новых общественных форм контроля являлось без сомнения *непосредственное вовлечение широких народных масс* в работу новооснованных органов контроля. Несмотря на известные изменения в организационной структуре, выдвигаемых задачах, методах работы и др. контрольных органов — указанная форма осуществления учения Маркса об общественном контроле на данном этапе строительства советского государства всегда рассматривалась как *условие* для эффективности работы органов контроля и как гарантия общественного характера новых советских органов контроля. С общественной точки зрения вовлечение граждан было многосторонним. Оно выразилось в нескольких видах: *в форме* вовлечения граждан (принцип добровольности), *в методах работы* органов контроля, *в специфических задачах*, *в мероприятиях* и полномочий органов контроля и др.

Вторым видом, в котором нашел выражение данный принцип, является *сотрудничество* органов контроля с многочисленными общественными организациями граждан. Сотрудничество с первых послереволюционных дней приняло широкие размеры и осуществлялось в разнообразных формах. Без этой помощи трудно было представить успешное функционирование новых общественных форм контроля.

SUMMARY

Social Control in the USSR and the October Revolution

Pointing out, in principle, the significance of the social control as a new form of controlling activity in the conditions of building the new Soviet power, control of material resources and of means of production in the first place, the author endeavoured to give an adequate account not only of the forms of development, but of the basic characteristics and content of the new social forms of control in the first days of the October Revolution.

As one can see from the paper, they are in addition to worker's control, which is unquestionably the first form of the direct participation of workers in management of enterprises, different forms of workers's and peasants's inspection, then party control organs, uniform party-state control, etc. All of these forms were effected and developed during Lenin's time, and with his particular participation in implementing them in practice.

The most significant characteristic of the now social forms of control was, without any doubt, *direct participation of citizens* in the work of the newly formed control organs. Regardless of particular changes in the organizational structure, in the set tasks, methods of work, etc., of the control organs, such a form of materializing Marx's concept of social control in that stage of the building of Soviet state has always been stressed as a condition for efficient operation of the control organs, and a guaranty of the social character of the new Soviet control organs. The social aspect of such engagement of citizens was manifold. It should be viewed through several principles: through the *forms* of engaging citizens (principle of voluntariness); through the *methods of work* of control organs; according to *specific* tasks, through measures and powers of control organs, etc.

The second form of manifesting this principle is *cooperation* of control organs with numerous social organizations of citizens. From the very first days of the Revolution, this form expanded and was implemented in different ways. In fact, it would be difficult to conceive an effective operation of the new social forms of control without them.

RÉSUMÉ

Le contrôle social en U.R.S.S. et la Révolution d'Octobre

En signalant l'importance dans le principe du contrôle social en tant que forme nouvelle de l'exerce du contrôle dans les conditions de l'édification du nouveau pouvoir soviétique, en premier lieu le contrôle sur les ressources matérielles et les moyens de production — l'auteur a essayé de présenter d'une manière adéquate non seulement les formes de développement, mais aussi les caractéristiques fondamentales et le contenu des nouvelles formes sociales du contrôle dans les premiers jours de la Révolution d'Octobre.

Comme on peut s'en rendre compte de l'exposé ce sont, outre le contrôle ouvrier qui est incontestablement la première forme de la participation directe des ouvriers dans la gestion des entreprises, les formes différentes des inspections ouvrières et paysannes, ensuite les organes de contrôle du parti, le contrôle unique du parti et de l'Etat etc. Toutes ces formes ont été réalisées et elles se sont développées du vivant de Lénine et avec son engagement particulier pour leur mise en oeuvre et leur réalisation pratique.

La plus importante des caractéristiques de nouvelles formes sociales du contrôle est indubitablement *l'introduction directe des citoyens* dans l'activité des organes de contrôle nouvellement formés. Sans égard aux changements déterminés dans la structure d'organisation, aux devoirs qui se posent, aux méthodes de travail etc. des organes de contrôle — une telle forme de réalisation de la conception de Marx du contrôle social dans cette étape de l'édification de l'Etat soviétique a été toujours mise en évidence en tant que *condition* de l'efficacité du travail des organes de contrôle et comme garantie du caractère social des nouveaux organes de contrôle soviétiques. L'aspect social d'un tel engagement des citoyens a été multiple. Il faut l'envi-

sager à travers plusieurs principes expressifs: à travers *les formes* de l'engagement des citoyens (le principe de volontariat); à travers *les méthodes de travail* des organes de contrôle; à l'égard des *devoirs spécifiques*; à travers *les mesures* et les pouvoirs des organes de contrôle etc.

La deuxième forme de manifestation de ce principe est la *coopération* des organes de contrôle avec de nombreuses organisations sociales des citoyens. Cette forme s'est développée dans de larges proportions et dans des formes variées de sa réalisation dès les premiers jours de la Révolution. En réalité sans leur collaboration il était difficile d'imaginer l'action efficace des nouvelles formes sociales du contrôle.